

MARJANUCZ LÁSZLÓ^{ID}

ny. egyetemi docens
Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Modernkori Magyar Történeti Tanszék
e-mail: marjan@hist.u-szeged.hu

A földközösség újjáéledése az Alföldön a 18. században

A 18. század Európában már a polgárosulás előretörésének az időszaka, nálunk, a kor és az ország területének egészét véve inkább a rendies társadalmi alakzatok továbbélése figyelhető meg. Pedig a töröktől visszafoglalt terület „tiszta lappal” indult, azaz az 1700-as évek első évtizedeiben benne volt a kötetlenebb paraszti fejlődés lehetősége. Furcsa mód ezt a lehetőséget az újjáéledő hódoltsági területen a paraszti földközösségek újjáalakulása hordozta magában. Kialakulásuk fontos feltételét jelentette, hogy a török idők alatt megváltoztak az alföldi táj természeti és társadalmi viszonyai. A 18. századra új helyzet jellemezte az alföldi tájat: leromlott (emberi beavatkozást nem látott) kultúrtáj, sőt nyárstáj állapotában volt.¹ Falvak egész sora pusztult el, a népsűrűség rendkívül alacsony szintre süllyedt, Békés megyében például 1720-ban 3 fő/négyzetkilométer volt. A végleg elpusztult, soha újjá nem élesztett falvak (például Makó mellett Szentlőrinc vagy Vásárhely mellett Csomokány) szántói parlagon maradtak, elgazosodtak, és műveletlenül álltak a határban. A csekély népsűrűséghez képest aránytalanul sok volt a föld, ami alapvetően hatott a táj kihasználásának 18. század eleji módjára. Ez magyarázza a kezdetleges birtoklasmódot, a földközösség rendszerét éppúgy, mint az ősfoglalkozások uralmát.² A földművelés alárendelt jelentőségű, az állattartás mögött másodlagos szerepű, nem közösségszervező tényező, ugyanis a földművelés még nem állt azon a szinten, hogy közösségszervező szabályok bevezetését kényszerítse ki, legfőleg az önszükséglet kielégítését fedezte. Szerepet játszott ebben az, hogy nem állt rendelkezésre megfelelő igaerő és fölszerelés, illetve még a török veszély kiváltotta mozgékonyság, azaz a török időkre jellemző készültségi állapot

^{ID} orcid.org/009-0002-6467-9094

¹ Mendől Tibor: *Új települési rend*. In: Magyar Művelődéstörténet. Szerk.: Domanovszky Sándor. Negyedik kötet. Barokk és Felvilágosodás. Budapest, 1941. 174.

² Ráczy István: *A török világ hagyatéka*. Debrecen, 1995. 85–86.

a menekülésre reflexként a török utáni időkben is fönmaradt. Legalább addig, míg a földesúri és a vármegyei szervezet ki nem épült. De a lábom hajtott jószágállományt az adóztató hatalom előtt is jól el lehetett titkolni. Ezek a tényezők viszonylag szabadon érvényesültek a 18. század első évtizedeiben, ezért a volt hódoltság első, illetve újra berendezkedését a parasztság önálló művének tulajdoníthatjuk. Nem minden előzmény nélkül történt ez, hiszen a „saját lábon állás” tapasztalatai a török időkig nyúlnak vissza. Az akkori „uratlan” világban a maga ereje és belátása szerint kellett döntenie a megmaradt népnek az új viszonyokhoz (azaz az öngazgatásukhoz) való alkalmazkodás során. Földesurai elmenekültek, magukra maradtak, és maguknak kellett megoldani a veszedelmek elhárítását vagy a nagyfokú pusztasodással járó új településrendi kérdéseket. Úgy a térség „uratlansága”, mint a megmaradt településeket körbevevő puszták gyűrtje, kedvezett a régi időkbe visszanyúló tájhagyomány új életre kelésének és a gazdálkodás kezdetleges formáinak.³ A török kiűzése után sem változott a helyzet, hisz évtizedek múltak el, míg a földesurak ténylegesen kezükbe vették a falvak további sorsát. Nekik is időbe tellett a birtokhoz fűződő jog igazolása. A hajdani hódoltsági területen fekvő birtokok helyzete általánosabban véve is sokáig nem volt kellően „bátorságos”, azaz biztonságos, még formálódóban voltak a települések körvonalai, a népesség folytonosan fluktuálódott, és a gazdálkodás még nem biztosított megfelelő alapot a földesurak biztos és tartós berendezkedéséhez.⁴

A földközösség kialakulása szempontjából fontos körülménynek számított, hogy egy település élete megszakadt-e a török pusztítás vagy a visszafoglaló harcok következtében, vagy folytonos maradt. Az utóbbira a török világban a kincstár birtokállományához tartozó alföldi mezővárosok a példák. Ott ugyanis a lakosság bizonyos védelem alatt élt, az előljáróság önállóan intézte a helység ügyeit. Lakosságuk az elpusztított falvak „összefutott” népességével, területük pedig a pusztasorsára jutott falvak határának odacsatolásával nőtt meg.⁵ Széles, tág mezőiken szilaj pásztorkodást űztek egész évben, télen a táplálásra is alkalmas ún. mezei kertekben. A közös legelőn módos városi cívisek „a mezei kertet” tilalmassá minősítették mások számára, s ezzel megtették az első lépést a birtokba vett határ-rész tartós egyéni használatba vételére. Ez nemcsak elkülönülést, önállóságot jelentett, de gazdálkodási szabadságot is. Amikor a mezei kertek téli göbölyhízaló szerepe földművelői funkcióval egészült ki, szántóföld csatlakozott a szénázó telephez, s kezdtek kirajzolódni a tanya körvonalai már a török időkben. A téli-nyári feladatkörök ellátását biztosító tartós építmények fölhúzásával létrejött a városi házhoz kapcsolódó gazdasági központ: a tanya. Jelentősége két tényezőtől fakadt: 1) a szántóvető kultúra a település magjától távol is gyökeret vert; 2) a földhasználat kötetlensége a gazdálkodás új lehetőségeit nyitotta meg a tanyabirtokos előtt. Ezek olyan lehetőségek voltak, amellyel a Királyi Magyarország földműves falvai nem élhettek. Ott ugyanis az újraosztásos földközösség dívott még korszakunk

³ Mendöl: *Új települési rend*, 168.

⁴ Wellmann Imre: *A magyar mezőgazdaság a XVIII. században*. Budapest, 1979. 37.

⁵ Erdei Ferenc: *Makó társadalomrajza*. In: Makói Múzeum Füzetei, 27. Szerk.: Tóth Ferenc. Makó, 1982. 21.

elején is, azaz a jobbágy a neki jutott szántót és kaszálót csak átmeneti időre mondhatta magáénak.

Más volt a helyzet a pusztulás után új életre kelt településen. Minden konkrét megkötöttség nélkül indulhatott meg egy ilyen elpusztult falu második élete. Ha az egykori falu emberemlékezet óta a pusztán állt, a régi berendezkedés szabályait, szokásait az idő eltörölte, így az új betelepülők szabadon alakíthatták létezésük feltételeit. Az egyéni és családi útkeresésnek sem térbeli, sem népességi korlátja nem volt, valódi közösség kialakulására nem adódott lehetőség a letelepülteknek. Szükség sem volt rá, hisz olyan csekély számban fogták művelés alá a határt, hogy minden egyesnek jutott bőven föld. Éppen az a munka lett a használathoz tapadó egyéni jogok forrása, amelyet ki-ki a saját fölfogott földdarabjába fektetett.⁶

Az alföldi falvakban azonban a földművelés fokozatos terjeszkedésével kapcsolatban a mezővárosokétól eltérő irányba fordult a fejlődés. Tanyák kialakulására egyelőre nem került sor, mert a falvak határa sokkal kisebb, másrészt a település jogállása is kedvezőtlenebb volt a tartós birtoklás szempontjából. A határt alapvetően legelőnek használták a lakosok, aminek egyhangúságát apró foltokban bontotta meg egy-egy eke alá vont földdarab. Cseppfolyós állapotban van még minden: legelő szántó lesz vagy rét, és fordítva, a népesség ide-oda hullámszik. Többen idővel fölkerekednek és új helyet keresnek megélhetésük végett. Mindezek folytán mind a föld birtoklását, mind használatának módját nagyfokú mozgékonyság jellemzi. Szabad foglalással párosuló parlagoló földművelés jellemzi a határhasználatot. Föld van bőven, annál kevesebb az ember és a fölszerelés (igavonó jószág, eke stb.) Ez tette lehetővé az újratelepült falvak határában a birtoklás és használat szabadságát.⁷ Szélső formája ennek a „rablogazdálkodás”, melynek során a paraszt a kiválasztott földet, annak termőképessége határáig (átlagosan öthat év) használja, majd a kizsigerelt földről odébbáll.

Lassan azonban a művelési periódusok összébb szorulnak, mert több lesz az igénylő, több gyepet kell föltörni, vagy már többször parlagoltatott s egyre gyengébb termőerejű helyre visszatérni. A szabad foglalással járó összeviassaságból viták támadnak, az új jövevények nem fogadják el az első települők kialakította privátrendet egyéni érdekekhez igazított önkényes földhasználatot, azaz, hogy a közelebb eső, jobb minőségű földeket kisajátították maguknak. Nem vált a gazdálkodás javára az sem, hogy a területdarabok művelési ága hirtelen és minden szabály nélkül változik. Legelő, rét, szántó folytonos egymásba alakulása károk sokaságát eredményezi. Különösen a legeltetés révén, mert a legelőket lépten-nyomon szántók és kaszálók szigetei szakítják meg. A földek individuális elfoglalása és hasznosításuk egyedi módja egyre inkább kiélezte a lakók közötti ellentétet. Megoldás csak az összeviassaság érdekegyeztetés révén való kiküszöbölése lehetett. Amíg a terület és a népesség aránya az előbbi túlsúlyán alapult, a csekély népességet alkotó egyének érdekei szabadon érvényesülhettek. A változatlan határú település népességyarapódása viszont parancsoló szükségességgel írta elő a

⁶ R. Várkonyi Ágnes: *Agrárstruktúra és a föld birtokba vételének problémái Magyarországon a török kiűzése után*. Történelmi Szemle, 13. évf. (1970) 32.

⁷ Wellmann: *Földművelési rendszerek Magyarországon a XVIII. században*, 355.

szomszédok tekintetbe vételét. Természetes követelményként látták be az egyéni érdekek korlátozásának elkerülhetetlenségét a közös érdekek szem előtt tartásával. Azt a folyamatot, amelynek során a vitás kérdéseket együttesen rendezni el a falu lakossága, és az amorfi állapot szilárdabb körvonalakat kezd ölteni, a faluközösség kialakulásának tekinthetjük. A rendezetlenség fokán túllépő közösségi rend elsőként a birtoklás dolgában teremti meg a földközösséget: a gazdátlanul maradt szabad foglalású földet a hamarabb érkező foglalhatja le magának, de nem parlagoltathatja (azaz nem hagyhatja műveletlenül). Utána kerül sor az egyéni legeltetés korlátok közé szorítására. Az állattartás uralkodó jellegének megfelelően elsőként a legeltetés biztonságát oldották meg. Egy tömbbe vonják a teljesen szétszórtan heverő, eke és kasza alá fogott földeket, kialakítva ezzel a határ földművelésre szánt területét. Ebből következett, hogy gypet ezután csak a határ művelésre kijelölt tábláján lehetett fölteni. Sőt, szénát is csak itt, az egyén ekéfeldjének parlagján, vagyis a szántóból lett füves gypen volt szabad kaszálni, ha külön rétséget nem alakítottak ki. Létrejött az a kettősség, amely szerint a használat szabadsága az egyes szektorokon belül még él (eke- és kaszaföldek váltogatása), de a birtoklás szabadsága (a teljesen „tetszés és tehetség” szerinti földfoglalás) kiszorul a külső pusztákra, ahol a faluközösség szava, már csak a távolság miatt is, alig érvényesül.⁸

A fejlődés következő szintjén (az 1720-as évektől az 1750-es évekig) a földigénylők számának erőteljes gyarapodása figyelhető meg. A legelő fölötti rendelkezési jogát a közösség ragadja magához. Az alföldi falvak 18. századi övezetes határszerkezetében a lakott sáv határán kialakított ólaskertek kapuja a belső legelőre nyílt. A legelő külső részét a közös pásztor keze alá adott gulya, ménes, nyáj és konda járta. A két legelőrész között helyezkedett el a gabonatermesztésre fordítható terület, amelyet kezdetben egyéni alapon műveltek. De ez a kezdetleges művelési mód egyre kevésbé volt alkalmas a szükségletek kielégítésére. Mivel az egyre szaporodó földigénylő miatt egyre kisebbedett a két véglegesen kijelölt határrész közötti mező, azon a művelés válogatása néhány évenként következett be. Azaz a megművelés és a parlagon heverés ciklusa nem egyéni akarat függvénye többé. Az agrártörténetben ezt a rendszert kétmezős parlagváltó gazdálkodásnak nevezik. A szántó még nincs felosztva a falubeliek között, ki-ki a szabadfoglalásnak megfelelően bírja, s használatát is egyedileg szervezi, a művelés ütemében azonban kénytelen igazodni a szomszédokhoz.

A földközösség a maga teljes, birtoklást és használatot egyaránt érintő formájában a szórványos megtelepülésből való kibontakozás során alakult ki. Fordulópontot jelentett ez az állattartásra épülő berendezkedéstől a földművelés érdekeit is számba vevő határbeosztás felé vezető úton. Az 1720-as évektől gyorsuló ütemben töltődtek fel népeiséggel az alföldi falvak, melyek lakosságát egyedül az állattartás már nem tudta eltartani. Annál kevésbé, mert a megtelepülők számával nőtt a jószágállomány is, miközben a legelőterület kezdett összezsugorodni.⁹ A föld-ember aránynak az utóbbi javára történő elmozdulása napirendre tűzte a termőföld célszerűbb kihasználásának feladatát. Először az egyetlen szántás helyébe

⁸ Wellmann: *Földművelési rendszerek Magyarországon a XVIII. században*, 46.

⁹ Wellmann: *Földművelési rendszerek Magyarországon a XVIII. században*, 49.

lép az őszi és a tavaszi szántás, sőt mind az őszi, mind a tavaszi gabona alá kétszer szántanak. Lehetőséget adott erre az igásjóságok nagyobb száma és a jobb, kovács készítette vaseke. Elérték a szántóföldek szabályos időközökben, kétévenként való pihentetését. Megszűnt a parlagoltatás – kikopott a rablógazdálkodás. Mivel az őszi vetőszántást nyár eleji ugarolás (az év első, ugarföldben végzett szántása) előzte meg, a pihenőre fogott földet már ugarnak (egy évig nem hasznosított szántórésznek) lehet nevezni. De ez még nem nyomásos rendszer. Annak ugyanis az a lényege, hogy a falu egésze együttesen választja, majd követi a határ elrendezésének és használatának módját. A rendszerváltoztatást csakis a közösség hajthatta végre, hisz az egyéni birtoklás és használat fel kellett, hogy olvadjon a közös birtoklásban és használatban. Miután a közösség az addig egyénileg bírt földekre rátette a kezét, művelési áganként, összefüggően kihalóvá osztotta fel azt az igényjogosultak között. Elsőnek kaszálót osztanak, mert ennek műveléséhez fűződik a legkevesebb külön jogot fakasztó egyéni erőfeszítés. Aztán a szántóföld kerül sorra, távolság és minőség szerint dülőkre tagolva, majd dülönként az igényjogosultságnak megfelelő számú parcellára osztva.

Birtoklás dolgában a faluközösség funkciója a földek kiosztásában teljesedik ki igazán. A korábban egyénileg bírt földek immár osztályra mennek (azaz a földet minőség szerint csoportosítják) a szántók és a rét tekintetében. Az osztás nem egyszer s mindenkorra történik, hanem periodikus újraosztások követik egymást. Az újraosztások célja kettős volt: 1) a termelés szempontjából egyenlő feltételeket teremtetett a közösség tagjai számára a juttatás helyének változtatásával, így vették elejét a különböző termékenyséű és fekvésű földek műveléséből eredő panaszoknak; 2) eleget tett a szociális méltányosság szempontjának is, amennyiben időről időre változtatható a juttatás mértékén. Az évi felosztást sorshúzással döntötték el, amelyet a régi magyar nyelv „nyílvetés”, „nyílvonás” néven ismert. A kisorsolt részt pedig egyszerűen „nyilas”-nak vagy „nyíl”-nak nevezték, az egész, sorsolás alá eső földet pedig a „falu nyílföldé”-nek, vagy a „falu osztásföldé”-nek. Egy-egy „nyíl” (tábla) 30–50 darabra is osztódott, az igénylők száma szerint. Az ilyen módon összeállított „nyíllak” közül kellett sorsot húzni, aminek során eldőlt, kinek melyik „nyíl” jutott. A „nyíllakat” húzták, mindenkinek jogában állt annyi „nyíllat” (földet) fölvenni, amennyit képes volt megművelni.¹⁰

Ritka volt, hogy mindenki egyforma nagyságú földet kapjon. A közösség az osztásban különbséget tett tagjai között „tehetség” (azaz igaerő) dolgában, ugyanis ezen fordult meg, képes-e szántani-vetni, ilyen terhet viselni, tehet-e a földesúrnak, megyének fogatos szolgálatot. Társadalmi vízvonal is volt ez: akinek van igavonó jószág, az a „marhás” ember (gazda vagy jobbágy), akinek nincs, az a „gyalog” ember (szegény zsellér). De ezek nem merev falak. Ha valaki elveszíti igavonó állatát, vagy túlad rajta, nem vesz részt a következő sorsoláson, kimarad a földosztásból, addigi parcellái másoknak jutnak. Igaz, adója is alászáll. Fordítva pedig az következhet be, hogy zsellér tesz szert ökörré, részestül a földosztásból, és ezzel adója is szépen kúszik fölfelé. A sorshúzás kapcsolódása a viselt terhek

¹⁰ Tagányi Károly: *A földközösség története Magyarországon*. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, 1894. 203–205.

nagyságához eredményezi, hogy a nyilas földosztás idővel a különböző adottságú földek egyfajta árverésévé válik.¹¹ Azaz, a bizonyos táblákból való részesedés eleve föltételezte a megfelelő teherviselő képességet.

Egy biztosan látszik: az igásjóság nemcsak önmagában érték, hanem az egész paraszti lét fundamentuma. A faluközösségnek azonban nemcsak az volt a dolga, hogy a juttatást összhangba hozza a megművelési képességgel, de az is, hogy mindkettő (osztás és az igaerő) arányban álljon a teherviseléssel. A földesúri beavatkozás nélkül új életre kelt falvak a török időkben már gyakorlatot szereztek adófelosztás tárgyában. A kollektíva közösen vállalta a terheket, együttesen viselte a felelősséget teljesítésükért. Olyan hagyaték ez, amely a közösségnek befelé összetartó erőt, kifelé pedig súlyt biztosított.

Ahány dűlőre oszlott a falu szántóföldje – gyakran tizenöt–húszra –, annyi „nyilasból” tevődött össze egy-egy gazda birtoka. Ebből a szétdaraboltságból következett, hogy ki-ki a szomszédjával végezze a mezei munkákat, ha nem akar kárt okozni vagy kárt szenvedni. Ezt a fajta gazdálkodási egymásra utaltságot nevezük művelési kényszernek. A szénakaszálást, az aratást, a gabona behordását mindenkinek egyszerre kellett végezni, hogy utána megnyíljen a rét és tarló a legelő jóság előtt.

Mire a földesúr megjelent felsősége végleges kiépítésének szándékával, sok helyütt már a parasztság végleges berendezkedésével találta szemben magát. Ahol még egyéni alapon és szabadabb formák közt folyt a birtoklás és határhaznát, ott igyekezett az úr a közösséggé alakulást előmozdítani, vagyis a kötöttebb állapot felé terelni a fejlődést. Ezzel az adott falu vezetése is egyetértett, s így rövid időre érzékeny alakult ki földesúr és jobbágyfalva között. A földesúrnak érdeke fűződött ahhoz, hogy állandóság legyen a birtokán, mert földje csak a rajta élő, munkaerőt szolgáltató emberekkel együtt értékes. A végleges megtelepedést elősegítő hathatós eszköz volt a földesúri terheknek a megtelepülők egészére egy összegben való kivetése. Ha mindnyájan egyetemlegesen felelnek annak teljesítéséért, akkor a maguk legsajátabb érdeke volt, hogy senki ne költözzön el, vándoroljon tovább, ugyanis a távozóra eső teher a visszamaradókra szállt volna. A falu érdeke inkább az volt, hogy új megtelepülőkkel gyarapodjanak a teher szélesebbre terítése végett. A függésnek ez az objektív kölcsönössége nagymértékben hozzájárult a faluközösség megszilárdulásához, a faluközösség pedig a földesúr jövedelmének szilárd, egyben szélesedő alapjához.

Ez az érdekközösség azonban a 18. század második felében kezd megbomlani. Mihelyt a faluközösség tartósan egybefogta a megtelepülőket, a földesúr annak bomlasztására tört. Ha neki is volt „nyilasa”, azaz osztott földje a közösen birt határban, annak relatív nagyobb területe miatt, de főként az úri jogállás biztosításának céljából kezdeményezte birtokának a közös földből való kihasítását. Nem tűrhette, hogy a saját kezelésben tartott földje parasztjainak földjei közé legyen szorítva. Így a határban a földesúrnak volt legelőször egy tagban fekvő szántója és rétje, szemben a jobbágybirtokok elaprózódottságával és szétszórtságával. De a

¹¹ Tagányi: *A földközösség története Magyarországon*, 207.

használat szempontjából fontosabbnak mutatkozott az a különbség, hogy a földesúr majorsági földjeit a tagosítással kivonta a falu közös nyomáskényszere alól. Azaz az úr már szabadon gazdálkodhatott.

De nem állt meg a földközösség területi hatáskörének csorbitásánál, hanem igyekezett az osztásos földeken érvényesülő faluközösségi hatásköröket is korlátozni. Amint egyszer a falu gyökeret vert, sőt újabb és újabb lakosokkal egészült ki, a közösségre egy összegben kivetetett teher nem tudta kellőképp követni az adóalap (népesség) bővülését. Ahhoz, hogy a földesúr jövedelme lépést tartson a falu anyagi erősödésével, egyenként kellett jobbágyaira az adót kivetni. Erre annál is inkább törekedett, mert a földesúr–jobbágy viszonyt más tekintetben is közvetlenné kívánta tenni, kiiktatva a faluközösség közbeékelődését. Ezért igyekezett a közösség képviselői helyett magához kaparintani az újraosztást, ami főként telepítési akciók esetén járt sikerrel, mivel azoknál a földjuttatást kezdetől fogva a földesúr mint legnagyobb birtokos tartotta kézben. Másik módszerül a közösség visszaszorítására az igásállat-állományról mint változékony földosztási alapról való letérés kínálkozott. Érvényre jutását az ún. kötél-földek rendszerének bevezetése segítette, amikor az egyes gazdák birtokát úgy állapították meg, hogy a mérésre használt kötélnek bizonyos száma adta a kiosztandó földszeletek szélességét. Kezdetben ez az állatszámából indult ki, de később állandósult, ami fölszámolta a földközösség juttatást és tehetséget (művelési képességet) összhangba hozó funkcióját.¹²

A folyamatra a koronát a török alatt fölmorzsolódott jobbágyi telekszervezet újra meghonosítása tette föl. Ennek rendszerében ugyanis az egyes jobbágy szántóföld- és rétvjárandósága beltelkének állandó tartozéka lett („ház után való földek”). Az újraosztás így fokozatosan abbamaradt, állandósult az utolsó juttatásnak megfelelő állapot. Ezzel a közösség szerepe lényegében a dűlőrendszerrel járó művelési kényszer fönntartására korlátozódott. A török uralom alól föl szabadult országrész falvai erre a fokra érve, berendezkedés szempontjából az eltérő múlt ellenére hasonlultak a „Királyi Magyarország” agrárszervezetéhez. Míg a 18. század első felében az egész faluhatár a parasztközösség rendelkezése alatt állt, a század végére a jobbágyot birtoklás és használat szempontjából csak házának külsőségei (szántó és rét) illették meg. A többi területen birtoklásból semmi, használatból pedig a nyomáskényszer kívánta egyeztetett művelés maradt.

The revival of common land in the Great Plains in the 18th century

The major issue of the territories liberated from the Turks was the resettlement of the destroyed villages and the establishment of a new hierarchy of the settlements. For the individual and family settlers a whole new range of possibilities opened not bound neither by territorial nor by residential issues. Since there were few settlers and plenty of land, a borderland use based on the idea of free land occupation was developed, which did not allow the formation of a real community. However, the arrival of more settlers resulted in the increase of the number of claimants for

¹² Wellmann: *Földművelési rendszerek Magyarországon a XVIII. században*, 55.

land. It was not long before the system of free land occupation had led to confusion and disputes. The solution was to limit the rights of the individual and to cultivate a habit of settling disputes together. First, the freedom of ownership (occupation of land at will) was restricted. The system of common land was born out of this era of sporadic settlement, with its new form of land use regulation. At this level, the village collectively decided how the borderland should be divided and used. In other words, they swapped to a three-field system. By the time the landlord appeared in the villages in the 18th century, an arrangement had already been established and finalized in its new form by the peasantry. The initial balance of mutual dependence (the acceptable weight of the landlord's burden and the sure collection of the landlord's due) was tipped by the landlord's increasing financial interest, which instead of the annual reallocation of the land placed the emphasis on the formation of the plot of land, a kind of permanent individual ownership. Thus, the very essence of the common land, the regulation of ownership ceased, and only the three-field system remained from the era of communal land use.